

SLOVENSKO DIJALEKTALNO BLAGO PRETOČENO U RJEČNIK

Jože Gregorič
KOSTELSKI SLOVAR

*Ljubljana, Institut za slovenski jezik Frana Ramovša i Općina Kostel, 2014.,
ur. Sonja Horvat, Ivanka Šircelj-Žnidaršič i Peter Weiss*

Institut za slovenski jezik Frana Ramovša, uz podršku Općine Kostel, prošle je godine izdao rječnik kostelskoga govora Jože Gregoriča čiju su građu uredili i za tisak pripremili djelatnici Instituta Sonja Horvat, koja je 80-ih godina prošloga stoljeća surađivala s autorom, Ivanka Šircelj-Žnidaršič i Peter Weiss. Riječ je o dijalektološkom rječniku regije Kostel, južnom pograničnom području Republike Slovenije. U njemu je autor, ujedno izvorni govornik kostelskoga narječja, zabilježio ne samo veliki broj općeg leksika, već i širok opus frazeoloških natuknica te osobnih imena potvrđenih u dijelu kostelskih govora.

Jože Gregorič (1908, Delač – 1989, Stična), svećenik i profesor slavistike, bio je iznimno plodan autor iza kojeg su ostale 1452 bibliografske jedinice, od čega 18 samostalnih publikacija. Između ostaloga bavio se jezikoslovljem, etnologijom, publicistikom, prevodnjem, uredništvom, a o njegovu bogatu stvaralaštvu govori i monografija iz 2011. godine *Domoznanec in kulturni delavec Jože Gregorič (1908 – 1989): kostelski ponos na slovenskem leposlovnem nebu* autora Stanislava Južniča, Drage Sameca i Petera Weissa.

Činjenica da je sakupljač nastojao zabilježiti kompletan leksički sloj, a ne samo

riječi karakteristične za promatrano područje, dovoljno govori o obimu obrađene građe koja broji 17 774 natuknice. U predgovoru Rječnika napominje se da je Gregoričev jezični korpus pohranjen u dijalektološkoj sekciji Instituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU u trima rukopisnim rječnicima, a dijelom i u tipkanom obliku u čijem je nastajanju sudjelovao i sam Gregorič. Sva ta prikupljena građa zasigurno bi i ostala u takvome obliku da njezinoj obradi nisu pristupili urednici ovoga izdanja. Tako su kroz višegodišnji trud i uz brojne napore ne samo uređivali prikupljeni korpus već i provjeravali pojedine nejasnoće na terenu, a sve je to rezultiralo ovim uistinu važnim i brojnošću natuknica iznimno opsežnim rječnikom. U razdoblju 2000. – 2003. god. uredničke zadatke preuzele su Ivanka Šircelj-Žnidaršič i Sonja Horvat, nakon čijeg se odlaska pridružio Peter Weiss. Urednički posao podrazumijevao je dopunjavanje prikupljene građe s objašnjenjima prema *Rječniku slovenskoga književnoga jezika (Slovar slovenskega knjižnega jezika)*, ali i korigiranje manjih nedosljednosti, to jest razlika između autorova rukopisnog zapisa te tipkanog odnosno računalnog oblika, a što je uočeno prvenstveno u akcentatskome sustavu. One su se pak uspjele

tek djelomično ispraviti jer su urednici mogli provjeravati isključivo sadašnje stanje potvrđeno na području uporabe kostelskoga narječja, dok je Gregoričeva građa prikupljena do 80-ih god. 20. st. Osim toga, slovo Ž u Gregoričevu rječniku nije bilo dovršeno u cijelosti te su građu nadopunili Šircelj-Žnidaršič i Weiss koristeći se drugim dostupnim relevantnim rječnicima, ali i autorovom kartotekom.

Uvodni dio kostelskoga rječnika prikazuje metodološke principe njegova nastajanja i izrade. Uz očekivana objašnjenja navođenja rječničkih članaka, donosi se i detaljan prikaz svih mogućih glasovnih pojavnosti, a to svakom čitatelju, pa i onome koji ne poznaje slovensku tradiciju bilježnja, omogućuje bolju upućenost u stanje na terenu. Tako je primjerice svaki samoglasnik dodatno objašnjen i oprimjeren s obzirom na kvalitetu ili kvantitetu naglaska. Osim toga, navodi se i kratak pregled morfologije koji je utvrđen na temelju Gregoričevih zapisa. Tako su oprimjerene sklonidbe imenica i pridjeva te sklanjanje glagola.

Metoda navođenja jedinica u ovome se rječniku ponešto razlikuje od tradicije oblikovanja hrvatske dijalektološke rječničke građe. Kao prva, osnovna natuknica navodi se istoznačnica iz slovenskoga književnog jezika, a ako ista ne postoji, dijalektološki oblik biva poknjižen, to jest poprima oblik koji bi imao da je dio književnog jezika. Takav način navođenja jedinica pokazuje usmjerenost *Rječnika* na širu čitateljsku publiku jer uvelike olakšava pretraživanje građe i donosi sva dostupna objašnjenja. Osnovna natuknica potom upućuje na dijalektološki oblik koji je akcentuiran i zapisan posebnim znakovima ZRCola, računalnim sustavom koji je

razvio Peter Weiss. Uz isti se potom navode potrebni gramatički i morfološki podatci, a definicije koje se donose uglavnom su preuzete iz Rječnika slovenskoga književnog jezika. Posebna su pak vrijednost akcentuirane dijalektološke potvrde s terena kojima su definicije oprimjerene. Nastojalo se tako uz što veći broj definicija iz slovenskoga jezika donijeti i zapis s terena u kojem je potvrđena dijalektološka natuknica. Nekada se ona samo specificira (**ilovica**¹ ▶ 'ilòvèca (...) *g'rè:basta 'ilòvèca*; **nadzornik** ▶ nad'zò:rnèk (...) *š'kòlskè nad'zò:rnèk*), nekada se donosi rečenica u kojoj je na terenu potvrđena (**proč** ▶ p'ròč (...) *'na:ša 'va:s je p'ròč òt 'cè:ste*; **rilec** ▶ 'ri:ȳc (...) *'kr̩t i 'ĵe:š 'majò 'ri:ȳc*), dok je nekada oprimjerena frazom unutar kojega je zabilježena (**ilak** ▶ 'ilak (...) *'d̩ʒi: se kò 'ilak*; **rit** ▶ 'rit (...) *'furt sò s'kèp kò 'rit pa x'la:če*). Posebno zanimljiv detalj Slovara su i rukom autora nacrtane osamdeset i dvije skice s objašnjenjima koje se najčešće odnose na oruđe poput *opljena, pregelja, srpiča, tesla*... Upravo taj napisani ili narisani rječnički sloj pokazuje pravo bogatstvo govora Kostela i predstavlja najznačajniji dio ovoga rječnika, ali i izniman trud autora i urednika pri njegovoj izradi.

Za jezikoslovce, posebice dijalektologe, *Kostelski* je *slovar* važan doprinos izučavanju slovenskih, ali i hrvatskih pograničnih govora. Iako je glavnina korpusa prikupljena u mjestu Delač, građa rječnika zapravo bilježi leksik većeg dijela Kostela pa tako i onih najrurbnijih mjesta poput Grivca, Petrine, Fare, Sapnika, Dolenje i Gorenje Žage... Svjesni interferencija juž-

¹ Princip navođenja primjera slijedi slovensku tradiciju bilježnja koja se upotrebljava u Rječniku.

nih slovenskih i sjevernih hrvatskih govora te nepobitnih sličnosti s „ove” i „one” strane granice, možemo reći kako je Gregorič svojim rječnikom napravio veliku uslugu i hrvatskoj dijalektologiji. Olakšana je, da ne kažemo omogućena, usporedba hrvatskih i slovenskih govora, a zahvaljujući urednicima, precizno zapisana i akcentuirana te objašnjena građa otvara mogućnosti za daljnje analize ne samo slovenskih već i hrvatskih govora poput primjerice Broda na Kupi ili Podstena... Ovaj će rječnik tako svoje mjesto zasigurno naći na policama brojnih dijalektologa, posebice kajkavologa koji do sada stečena saznanja žele usporediti i s onima izvan Republike Hrvatske, što će zasigurno doprinijeti uspješnijim i potpunijim opisima hrvatskih govora.

Iako autor i glavni sakupljač nije doživio objavljivanje ovoga rječnika, možemo reći kako je *Kostelski slovar* njegovo životno, ujedno naopsežnije djelo, rezultat višegodišnjega pomnog prikupljanja govornoga bogatstva Kostela. Svatko tko je ikada započeo s bilježenjem rječničke gra-

đe zna koliko je truda potrebno da bi svoj zadatak priveo kraju. U ovome, kao i svakome dijalektološkome rječniku, kraj se tek nazire, ali nikada ne ostvaruje, na što nas upozoravaju i urednici ovoga izdanja. Kako su mjesni idiomi nepresušna riznica leksičkih pojavnosti, od čega brojne ostaju poznate tek njihovim izvornim govornicima, svaki novi rječnik zapravo predstavlja njihovu zaštitu od propadanja i nestajanja. Raduje nas stoga što je Institut za slovenski jezik Frana Ramovša, uz veliki angažman svojih zaposlenika uspješno završio Gregoričev započeti posao. Ovaj se rječnik, osim korpusom čiji je model primjenjiv i za istraživanja hrvatskih govora, istaknuo i vrsnim uredničkim ostvarenjem. Urednici su cjelokupnu građu obradili iscrpno i metodološki sustavno, ne libeći se pritom korpusu pristupiti kritički i moguće nedosljednosti dodatno verificirati. Tako su ogromnu prikupljenu građu usustavili i predstavili na najbolji mogući način, što je ujedno i najveći znak zahvalnosti sakupljaču kao što je Jože Gregorič.

Marija Malnar Jurišić